

UDK: 327.56::351.88(4-672EU)
Bibliid 0543-3657, 65 (2014)
God. LXV, br. 1155–1156, str. 98–117
Izvorni naučni članak
Primljen: 29. jul 2014. godine

*Srđan KORAC*¹

Ka uspešnom samostalnom vojnom delovanju Evropske unije: razvoj satelitske podrške

SAŽETAK

Rad analizira da li su i u kojoj meri stvoreni preduslovi za uspešno sprovođenje Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike Evropske unije u pogledu valjane logističke podrške za vojno angažovanje na teritorijama trećih zemalja bez oslanjanja na pomoć NATO-a i SAD-a. Autor analizu stavlja u teorijski kontekst debata o optimalnom modelu uloge Evropske unije kao međunarodnog bezbednosnog aktera i o vitalnoj važnosti obaveštajnog rada za održivo vojno angažovanje u tzv. asimetričnim sukobima u udaljenim područjima. Težište analize stavljeno je na ispitivanje stepena izgrađenosti i osposobljenosti kapaciteta Unije za samostalno satelitsko snimanje, izviđanje, osmatranje i prikupljanje geoprostornih obaveštajnih podataka (GEOINT), kao i za održavanje satelitskih komunikacija u realnom vremenu. Autor zaključuje da dosadašnje vojne misije EU pokazuju da je bez strateškog ulaganja u razvoj evropske mreže satelita sa pratećim kapacitetima i unapređenja nadnacionalne obaveštajne funkcije, malo verovatno da će Unija moći da ostvari planove o vlastitoj globalnoj ulozi snabdevača kooperativne bezbednosti i delotvorno zaštititi vitalne bezbednosne interese.

Ključne reči: Satelitski centar EU (SATCEN), Zajednička bezbednosna i odbrambena politika EU, međunarodne vojne misije, satelitska tehnologija, geoprostorni obaveštajni podaci, satelitski snimci

¹ Naučni saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. Rad predstavlja deo naučnog i istraživačkog angažovanja istraživača na projektu: „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolički, ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti“, koji finansira Ministarstvo za nauku i prosvetu Republike Srbije, projekat br. OI179029.

Evropska unija kao međunarodni bezbednosni akter: „normativna sila“ potpomognuta barutom?

Teorijska i politička debata o potrebi i mogućnostima da Evropska unija izraste u uticajnog učesnika međunarodnih odnosa traje uporedo sa raspravama o poželjnom obliku i ciljevima nadnacionalne integracije.² Okolnosti ekonomske, spoljnopolitičke i vojne nadmoći SAD-a u zapadnom civilizacijskom krugu zemalja u vreme hladnog rata, učinile su suvišnim ozbiljnije planiranje vojne integracije članica tadašnje EZ – ako ne i besmislenim. Pokušaj osnivanja Evropske odbrambene zajednice (*European Defence Community Treaty*), početkom pedesetih godina, propao je zbog odbijanja francuskog parlamenta da međunarodni ugovor ratifikuje, pa su SAD postale neprikosnoven jamac mira u Zapadnoj Evropi uz tesno vezivanje nacionalnih oružanih snaga za Severnoatlantski savez (NATO).³ Iz javnog diskursa potonjih decenija ostala je zapamćena često ponavljana tvrdnja da bi samostalne evropske oružane snage odvojene od NATO-a bile suviše i nesvršishodne, jer se Evropa sklonila pod američki „nuklearni kišobran“. Kako je primetio jedan autor, Evropa je od druge polovine pedesetih godina živela „u zaboravu od ostatka sveta“.⁴ Uprkos tome, akademska zajednica je marljivo iznedrila tri modela ujedinjene Evrope kao međunarodnog bezbednosnog aktera.

Model Evropske unije kao civilne sile osmišljen sedamdesetih godina minulog veka počivao je na uverenju da je, u okolnostima rastuće privredne međuzavisnosti i nemogućnosti da se odbrani na duži rok, ujedinjena Evropa trebalo da bude kohezivnija i da razvije efikasno kolektivno upravljanje u oblasti bezbednosti tako da bude sposobna da sprovodi zajedničke akcije unutar i van tadašnje EZ.⁵ Sredstva i ciljevi trebalo bi da budu civilne prirode zbog uslova koje su u tom trenutku određivale politička kultura u zapadnoj Evropi, jedinstvena situacija u vreme hladnog rata, odbojnost građana prema ratu uslovljena ogromnim razaranja u Drugom svetskom ratu i nuklearna pat-pozicija. U kritičkom odgovoru na model EZ kao civilne sile, osamdesetih godina prošlog veka pojavilo se stanovište da Evropljani treba da razvijaju sopstvene kapacitete za odbranu zbog značajnih interesnih

² Za detaljan uvid u istorijsku perspektivu videti: Desmond Dinan, *Europe Recast: A History of European Union*, Palgrave, Basingstoke, 2004; Karen E. Smith, *European Union Foreign Policy in a Changing World*, Polity Press, Cambridge, 2006, pp. 24–51.

³ Maria Raquel Freire, “The European Security and Defence Policy: History, Structures and Capabilities”, in: Michael Merlingen and Rasa Ostrauskaite (eds), *European Security and Defence Policy: An implementation perspective*, Routledge, Oxon, 2008, pp. 9–10.

⁴ Zaki Laïdi, “European preferences and their reception”, in: Zaki Laïdi (ed.), *EU Foreign Policy in a Globalized World: Normative power and social preferences*, Routledge, Oxon, 2008, p. 1.

⁵ O modelu EZ kao civilne sile videti detaljnije u: François Duchêne, “Europe’s Role in World Peace”, in: Richard Mayne (ed.), *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead*, Fontana, London, 1972.

razmimoilaženja sa SAD-om i realno malog uticaja Evropljana u procesu odlučivanja u strukturama NATO.⁶ Poslednju dekadu XX veka obeležila je popularnost modela normativne sile, koji se temelji na moći ideja i ideologije u okviru izučavanja normativne dimenzije evropskih integracija i primene teorije socijalnog konstruktivizma na međunarodne odnose. Reč je o stanovištu da je Evropska unija normativna sila, pošto je karakterišu zajedničke norme – vladavina, prava, demokratija, sloboda, ljudska prava.⁷

Praktična vrednost predstavljenih modela za koncipiranje zajedničkog delovanja u međunarodnim odnosima sa bezbednosnim implikacijama je problematična zato što pojednostavljuju složenu stvarnost stalnih promena na globalnom planu i time zanemaruju izmenjene bezbednosne pretnje, poput sukoba niskog intenziteta ili asimetričnih sukoba. Nove okolnosti poslehladnoratovskog bezbednosnog okruženja podstakle su potrebu za novim modelom međunarodne bezbednosne uloge Evropske unije, a kao najuticajniji se nametnuo model snabdevača kooperativne bezbednosti (*cooperative security provider*). Model je osmislio Hans-Georg Ehrhart (Hans-Georg Ehrhart), a počiva na pet osnovnih ideja: 1) normativizam – opravdanost upotrebe vojne sile mora biti prethodno potvrđena normama međunarodnog javnog prava, a cilj je pretvaranje oružanih sukoba u nenasilne oblike delovanja, zastrašivanje i odbrana; 2) prikladnost – spoljni odnosi treba da prate političke i bezbednosne izazove i očekivanja građana Unije; 3) obuhvatnost – složeni bezbednosni problemi zahtevaju uključivanje svih aspekata moći u bezbednosnu politiku, te podjednako civilna i vojna sredstva; 4) opredeljenje koje obuhvata više nivoa – valjan bezbednosni pristup mora da uključuje aktere sa svih nivoa: državnog i podržavnog; 5) multilateralizam.⁸

Osnovni dokumenti usvojeni proteklih godina u oblasti bezbednosti i odbrane takođe zastupaju politiku jačanja vojnih kapaciteta zemalja članica i, posredno, Unije kao međunarodnog aktera.⁹ Prema bezbednosnoj strategiji EU – „Bezbedna Evropa u boljem svetu” od juna 2003. godine – zbog privrednog učinka i značaja koji ima u svetskoj trgovini, Evropska unija treba da bude sposobna da preuzme i deo odgovornosti za očuvanje svetske

⁶ Kritike modela civilne sile opširnije pogledati u: Hedley Bull, „Civilian Power Europe: A Contradiction in Terms?”, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 21, Issue 2, 1982, pp. 149-170.

⁷ Detaljnije u: Tuomas Forsberg, „Normative power Europe (once more): A conceptual clarification and empirical analysis”, Paper Prepared for Presentation at the Annual Convention of the International Studies Association, New York, 15-18 February 2009, www.uta.fi/laitokset/politiikka/opiskelu/EU_Normative_Power_Forsberg.pdf, pp. 2-3.

⁸ Hans-Georg Ehrhart, „What model for CFSP?”, *Chaillot Paper*, No. 55, October 2002, European Union Institute for Security Studies, www.iss.europa.eu/uploads/media/chai55e.pdf, pp. 18-22.

⁹ Opširnije o ranijim etapama uspostavljanja odbrambene politike na nivou EU videti u: Brian White, *Understanding European Foreign Policy*, Palgrave, Basingstoke, 2001, pp. 142-155.

bezbednosti. Dokument kao osnovne strateške ciljeve prepoznaje promenu tradicionalnog koncepta odbrane teritorije od spoljne agresije – jer novi bezbednosni izazovi zahtevaju delovanje daleko od teritorije Evropske unije i raznovrsnost vojnih i civilnih sredstava – i izgradnju bezbednog okruženja, zato što je u interesu Evropske unije da u zemljama sa kojima se graniči postoje stabilni demokratski poreci, da se izbegne eventualna nova podela kontinenta i da se reši arapsko-izraelski sukob.¹⁰ Reč je o uvođenju paradigmi deteritorijalizovanosti i denacionalizovanosti odbrambene politike u programsku dokumenta Zajedničke spoljne i bezbednosne politike.¹¹ Međunarodno vojno-civilno angažovanje Unije usredsređeno je na razloge ljudske a ne teritorijalne bezbednosti, pa je usled toga ograničenog vremenskog i prostornog opsega i obima postavljenih ciljeva.

Posmatrano sa stanovišta dugoročnih planova kasnije usvojenih u okviru Evropske bezbednosne i odbrambene politike (od Lisabonskog ugovora preimenovana u Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku), formulisane ciljeve bezbednosne strategije treba tumačiti tako da oni pretpostavljaju angažovanje združenih vojnih kapaciteta Unije u slučajevima oružane intervencije radi razdvajanja zaraćenih strana i stabilizacije „neuspešnih“ / „propalih“ država (*failed states*) iz okruženja, koje predstavljaju asimetričnu bezbednosnu pretnju Uniji. Na osnovu ovako definisanih bezbednosnih izazova i pretnji i strateških ciljeva, bezbednosna strategija EU glavne implikacije za promenu komunitarnih javnih politika vidi u preobražaju vojnih kapaciteta u fleksibilnije i pokretljivije snage i u efikasnijem korišćenju uvećanih nacionalnih vojnih budžeta.¹²

Evropska unija je do sada sprovela šest međunarodnih vojnih operacija usmerenih na stabilizaciju postkonfliktnog okruženja na Balkanu, sprečavanje širenja građanskih sukoba u DR Kongo, zaštitu izbeglica u Čadu i suzbijanje pirata u somalijskim vodama. Prva vojna operacija Evropske unije u saradnji sa NATO-om, shodno aranžmanu „Berlin plus“, bila je misija „Konkordia“ u Makedoniji, koja je marta 2003. od NATO-a preuzela sprovođenje operacije stabilizovanja bezbednosne situacije i osiguranja primene Ohridskog sporazuma. Unija je za potrebe misije koristila infrastrukturu NATO-a, pa je čak i komanda bila smeštena u Vrhovnoj savezničkoj komandi za Evropu u Briselu. Operacija „Artemis“ u DR Kongo pokrenuta je juna 2003. godine kako bi se sprečila humanitarna katastrofa velikih razmera izazvana etničkim sukobima na severoistoku zemlje (oblast

¹⁰ “A Secure Europe in a Better World – European Security Strategy”, 12 December 2003, Brussels, www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf, pp. 7–8. Uporediti sa: “Report on the Implementation of the European Security Strategy: Providing Security in a Changing World”, 11 December 2008, Brussels, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf.

¹¹ Janne Haaland Matlary, *European Union Security Dynamics: In the New National Interest*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009, pp. 23–25.

¹² “A Secure Europe in a Better World”, *European Security Strategy*, op. cit., pp. 11–14.

Ituri), na molbu generalnog sekretara Ujedinjenih nacija i u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti br. 1484. Reč je o prvoj vojnoj misiji EU van Evrope i bez oslanjanja na infrastrukturu NATO-a, ali uz korišćenje komandne strukture francuske vojske. Operacijom „Altea” u Bosni i Hercegovini EUFOR je decembra 2004. godine uz odobrenje NATO-a zamenio SFOR sa zadatkom da osigura dalje sprovođenje Dejtonsko-pariskog sporazuma i pomogne Bosni i Hercegovini u procesu stabilizacije i pridruživanja EU i u borbi protiv organizovanog kriminala. Operacija je vođena u skladu sa aranžmanom „Berlin plus”, odnosno u saradnji sa NATO-om. U okviru prvog angažovanja mornaričkih snaga zemalja članica EU – operacije „Atalanta” pokrenute 2008. godine, preduzete su aktivnosti odvratanja, sprečavanja i suzbijanja napada somalijskih piratskih bandi koje su više godina ometale međunarodni pomorski saobraćaj oko Roga Afrike, pružena je zaštita trgovačkoj plovidbi i brodovima sa humanitarnom pomoći i obučeni su pripadnici somalijskih oružanih snaga. Ova operacija je sprovedena bez oslanjanja na kapacitete NATO-a. U Čadu i Centralnoafričkoj Republici snage Evropske unije su intervenisale 2008. godine pod mandatom Ujedinjenih nacija, kako bi zaštitile civilno stanovništvo, posebno izbeglice pogođene izbijanjem oružanih građanskih sukoba u oblasti Darfur i osigurale dopremanje humanitarne pomoći.¹³

Navedene vojne operacije, u kojima je ukupno bilo angažovano oko 20.000 vojnika, predstavljaju izraz ambicije Unije na planu izgradnje profila „snabdevača” bezbednosti i odgovor na rastući značaj uloge regionalnih organizacija u očuvanju poslehladnoratovskog globalnog mira izvođenjem multilateralnih vojnih intervencija.¹⁴ Jačanjem saradnje sa Afričkom unijom u oblasti bezbednosne politike, Evropska unija postepeno izrasta iz „podizvođača”, za potrebe misija sa mandatom Ujedinjenih nacija, u globalnog bezbednosnog aktera koji pomaže regionalnim organizacijama u očuvanju mira i bezbednosti. U strateške interese Evropske unije, kao međunarodnog aktera, spada zaštita pomorskih saobraćajnih pravaca i važnih tačaka na tim pravcima, strateške komunikacione infrastrukture (npr. cevovodi), rezervi energenata i sirovina na prekomorskim teritorijama zemalja članica i u udaljenim područjima, kao i održanje regionalne ravnoteže snaga koja pogoduje evropskim vrednostima.¹⁵

¹³ “EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic (EUFOR Tchad/RCA)”, Council of the EU, March 2009, www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eufor-tchad-rca/pdf/01032009_factsheet_eufor-tchad-rca_en.pdf.

¹⁴ Xymena Kurowska, “The Role of ESDP Operations”, in: Michael Merlingen and Rasa Ostrauskaite (eds), *European Security and Defence Policy: An implementation perspective*, op. cit., pp. 25–40; Katarina Engberg, “Ten years of EU military operations”, *EUISS Brief*, No. 41, 2013, www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_41_EU_military_operations.pdf.

¹⁵ Opširnije videti u: Antonio Missiroli (ed.), *Enabling the Future European Military Capabilities 2013–2025: Challenges and Avenues*, Report No. 16, May 2013, EU Institute for Security Studies, www.iss.europa.eu/uploads/media/Report_16.pdf, pp. 16–24.

Mada ne treba pridavati prenaplašenu važnost favorizovanju okvira Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike nad NATO-om, čak i među članicama Unije koje su najveće zagovornice transatlantskog partnerstva, ipak se čini da je operacija „Atalanta” pokazala da su nacionalne vlade prepoznale veći učinak samostalnog vojnog angažovanja EU u ravni legitimizacije ciljeva i vrednosti na kojima počiva Zajednička bezbednosna i spoljna politika, nego što bi to bio slučaj da je operacija izvedena pod okriljem Severnoatlantskog saveza.¹⁶ Uprkos preduzetim dalekosežnim inicijativama usmerenim na osposobljavanje Unije za vojno delovanje kao potpore ostvarenju ciljeva Zajedničke spoljne i bezbednosne politike – poput npr. modela tzv. borbenih grupa (*Battle Group*), brzog vojnog odgovora (*Military Rapid Response*) itd. – i dalje nije proverena mogućnost praktične, logističke održivosti angažovanih snaga na terenu u udaljenim područjima trećih zemalja.¹⁷ Na primer, do sada nije isproban model borbene grupe kao otelotvorenje mehanizma za brzi vojni odgovor u kriznim situacijama, niti je poznato da li bi i u kojoj meri zemlje članice poslale nacionalne kontigente kako bi se formirala nadnacionalna borbena grupa. Upravo je saveznička vojna intervencija u Libiji od 2011. godine posvedočila da Zajedničkoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici nedostaju kapaciteti od kritične važnosti za uspešno samostalno vojno delovanje. Američke podmornice opremljene raketama *Tomahawk* onesposobile su libijsku ratnu avijaciju i odbranu vazdušnog prostora, dok su Evropljani imali problema sa dopremanjem goriva za operacije i osiguranjem valjane logističke podrške za obaveštajne, osmatračke i izviđačke zadatke.¹⁸

Prema mišljenju Tomasa Risa (Tomas Ries), strateško planiranje Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike mora da uzme u obzir tri „ugaona kamena” na kojima počiva vojna sposobnost: 1) volju političkog vođstva, vojnika i društva u celini; 2) veštinu kojom mogu da praktično ostvare tu volju; i 3) oruđa koja stoje na raspolaganju kako bi se sprovele usvojene odluke.¹⁹ Ako po strani ostavimo kontroverzno i otvoreno pitanje da li postoji dovoljno jaka politička volja u zemljama članicama za osnivanje

¹⁶ Marianne Riddervold, “A Geopolitical Balancing Game?: EU and NATO in the Fight Against Somali Piracy”, *ARENA Working Paper*, 4/2014, March 2014, Centre for European Studies at the University of Oslo, www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2014/wp4-14.pdf, p. 19.

¹⁷ Jelena Juvan and Vladimir Prebilič, “Towards Stronger EU Military and Defence Capabilities”, *European Perspectives – Journal on European Perspective of the Western Balkans*, Vol. 4, No. 2, October 2012, p. 136.

¹⁸ Luis Simón, “CSDP, Strategy and Crisis Management: Out of Area or Out of Business?”, *The International Spectator*, Vol. 47, No. 3, september 2012, pp. 112–113.

¹⁹ Tomas Ries, “The globalising security environment and the EU”, in: Álvaro de Vasconcelos (ed.), *What ambitions for European defence in 2020?*, EU Institute for Security Studies, Paris, 2009, www.iss.europa.eu/uploads/media/What_ambitions_for_European_defence_in_2020.pdf, p. 71.

istinski evropskih oružanih snaga, onda možemo da se usredsredimo na pitanje da li postoje veštine i oruđa neophodna za delotvorno vojno angažovanje pod okriljem Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike. Ono na čemu se tek radi je uspostavljanje jedinstvenog komandno-operativnog sistema, pravog generalštaba i u potpunosti umreženih i stalnih komunikacionih veza između štaba i misija raspoređenih na terenu.²⁰ Od posebne važnosti je jačanje nadnacionalnog obaveštajnog rada u što kraćem roku, budući da je reč o oblasti javne politike koja se opaža kao jezgro nacionalnog suvereniteta te stoga kao resurs koji nijedna vlada ne želi da prenese u isključivu nadležnost Unije. Nadnacionalni kapaciteti za obaveštajni rad trebalo bi da nadomeste razliku koja postoji između tradicionalnog vojnog obaveštajnog rada i prikupljanja obaveštajnih podataka o kriznim situacijama (*crisis intelligence*), koji su u velikom broju slučajeva unutrašnji sukobi sa učešćem nedržavnih aktera kao nosilaca oružanog nasilja.

GEOINT: buduće rešenje za uspeh međunarodnih misija

Zahtevi za valjanim formulisanjem spoljne, bezbednosne i odbrambene politike i utvrđivanjem smera zajedničkog delovanja na globalnoj sceni, nameću Evropskoj uniji jasnu potrebu za konstituisanjem sopstvene, nadnacionalne obaveštajne službe koja će stručno i profesionalno pripremati osnov za odlučivanje o sadržaju i načinu vođenja ovih javnih politika. U domenu Zajedničke spoljne i bezbednosne politike i Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike, Evropskoj službi za spoljno delovanje (*European External Action Service – EEAS*) pridodate su 2010. godine dve organizacione jedinice, koje sudeći prema poverenim zadacima predstavljaju jezgro nadnacionalne obaveštajne funkcije – Centar za obaveštajnu analizu (*Intelligence Analysis Center – INTCEN*) i Obaveštajni direktorat pri Vojnom štabu Unije (*Intelligence Directorate – INTDIR*).

INTDIR je kao nadnacionalni parnjak vojno-obaveštajnim službama država članica uspostavljen da obezbedi obaveštajne podatke i proizvode neophodne za rano upozoravanje, valjanu procenu i planiranje odgovora u slučaju pojave kriznih situacija koje predstavljaju bezbednosnu pretnju po Uniju, a posebno za izvođenje operacija i vežbi na terenu, te za kvalitetno planiranje u samom Vojnom štabu EU.²¹ INTCEN nema sopstvene obaveštajne resurse poput onih kojima raspolažu nacionalne obaveštajne službe, niti operativno prikuplja obaveštajne podatke o aktivnostima koje

²⁰ Stefano Silvestri, "The gradual path to a European defence identity", in: Álvaro de Vasconcelos (ed.), *What ambitions for European defence in 2020?*, op. cit., pp. 81–82.

²¹ "European Union Military Staff: An integral element of the EU comprehensive approach", European External Action Service, 2014, http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/documents/new_spring_summer_eums_brochure_march_2014.pdf.

predstavljaju aktuelnu ili potencijalnu pretnju po bezbednost Unije. INTCEN najveći deo informacija dobija od Vojnog štaba EU (tačnije INTDIR-a), SATCEN-a, Frontex-a, Evropola, međunarodnih misija Unije i njenih delegacija u trećim zemljama, te od nacionalnih obaveštajnih službi 28 država članica, Norveške i Švajcarske. Sliveni obaveštajni podaci analiziraju se i prave se strateške procene bezbednosnih pretnji tako da se pojava i razvoj kriznih situacija prate u realnom vremenu, kako bi Evropska služba za spoljno delovanje, odnosno Savet EU, kao i druge institucije i tela valjano odlučivali u kom smeru da deluju u okviru Zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU. Zbog toga se težište nadnacionalnog obaveštajnog rada nalazi na praćenju situacije u osetljivim regionima sveta (npr. Bliski istok i pojedini delovi Afrike), kao i na proceni pojedinih globalnih bezbednosnih izazova – poput terorizma, širenja naoružanja za masovno uništenje itd. Podaci prikupljeni i obrađeni u INTCEN-u i INTDIR-u prosleđuju se na dalju analizu Jedinostvenom kapacitetu za obaveštajnu analizu (*Single Intelligence Analysis Capacity – SIAC*), koji je posebna organizaciona jedinica Generalnog sekretarijata Saveta EU.²²

Nadnacionalni obaveštajni rad za sada je najviše okrenut ka tzv. otvorenim izvorima (*Open Source Intelligence – OSINT*), ali uporedo raste i važnost geoprostornih obaveštajnih podataka (*Geospatial Intelligence – GEOINT*) i obaveštajnih podataka koji se mogu prikupiti iz snimaka površine planete načinjenih pomoću satelita i letelica (*Imagery Intelligence – IMINT*).²³ Geoprostorni obaveštajni podaci obuhvataju snimke i sve prateće informacije koje opisuju, procenjuju i vizuelno oslikavaju fizičke karakteristike prostora i utvrđuju geografske parametre ljudske aktivnosti.²⁴ Ova vrsta obaveštajnih podataka spaja više stručnih disciplina, poput kartografije i analize satelitskih snimaka, i nema nužno vojnu svrhu, već se u velikoj meri koristi u području telekomunikacija, saobraćaja, javnog zdravlja, javne bezbednosti i prostornog planiranja. Osmatranje i snimanje iz zemljine orbite nisu novost jer se sprovode još od šezdesetih godina minolog veka, ali je tek skorašnji napredak u satelitskoj, računarskoj i

²² “Answer given by High Representative/Vice-President Ashton on behalf of the Commission to written questions E-006018/12 and E-006020/12”, 16 August 2012, European Parliament, www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2012-006020&language=CS, 20/07/2014.

²³ Obaveštajni podaci iz otvorenih izvora su podaci koji se prikupljaju iz izvora dostupnih javnosti, kao što su na primer Internet, tradicionalni masovni mediji (štampa, radio, televizija), specijalizovana periodika, studije i izveštaji raznovrsnih javnih, privatnih i građanskih organizacija, fotografije i komercijalne geografske karte (navedeno prema: <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/open-source-intelligence.html>, 24/07/2014). Danas se nacionalne obaveštajne službe u svom radu pretežno oslanjaju na ovu vrstu obaveštajnih izvora, jer su lako dostupni i ne uključuju terenski rad u trećim zemljama.

²⁴ *Priorities for GEOINT Research at the National Geospatial-Intelligence Agency*, National Academies Press, Washington D.C., 2006, p. 5.

digitalnoj tehnici omogućio pravljenje snimaka planete veoma visoke rezolucije.²⁵ Visoka rezolucija stvara tačnu, detaljnu, trodimenzionalnu te, shodno tome, realističnu sliku prostora, strateških infrastrukturnih objekata i tačaka i urbane vizure, što je od vitalne važnosti za npr. planiranje gradske borbe protiv terorističkih grupa, a ako je ugrađena u Geografski informacijski sistem (*Geographical Information System* – GIS) i u Globalni pozicioni sistem (*Global Positioning System* – GPS), onda može da olakša kretanje i snalaženje na nepoznatom terenu.

Pored osmatranja i pravljenja snimaka površine, sateliti u Zemljinoj orbiti koriste se za održavanje komunikacije, utvrđivanje položaja i presretanje radio-talasa, a njihova upotreba može biti istovremeno u civilne i vojne svrhe. SAD kao međunarodni akter sa vojnim trupama raspoređenim i angažovanim širom planete praktično se isključivo oslanja na satelitske komunikacije, pa se tako u vreme intervencije u Iraku 2003. godine preko 80 odsto komunikacija između savezničkih snaga odvijalo preko satelita.²⁶ Sateliti omogućavaju ne samo komandovanje na bojištima hiljadama kilometara udaljenim od glavnog štaba i političkog vođstva, već i koordinisanje različitih jedinica i rodova vojske međusobno udaljenih stotinama kilometara, odnosno na bezbednom rastojanju od dometa neprijateljskih oružanih snaga. Još jedna prednost upotrebe satelitske tehnologije sastoji se u tome što je za neprijateljsku vojsku na nižem tehnološkom nivou praktično nemoguće da onespobiti satelite koji kruže visoko u orbiti, van dometa bilo kojeg klasičnog raketnog sistema.

Uloga satelitske tehnike u prikupljanju obaveštajnih podataka izmenjena je od devedesetih godina prošlog veka. U vreme hladnog rata osnovna funkcija satelita bila je strateške prirode, jer su služili za stvaranje slike o tome šta rade dve supersile i Kina na planu razvoja raketa dugog dometa i nuklearnog naoružanja.²⁷ Nakon završetka hladnoratovskog razdoblja težište upotrebe satelita prebačeno je na taktički nivo usled zahteva prouzrokovanih većom primenom politike vojnih intervencija, kao navodno optimalnog odgovora na raznovrsne lokalne i regionalne krize. Sada se obaveštajni podaci, prikupljeni upotrebom satelitske tehnologije, koriste prevashodno za pružanje hitnih i konkretnih odgovora na pitanja koje nameće 24-časovno angažovanje vojnih jedinica na nepoznatom terenu – gde se nalazi neprijateljska artiljerija, da li ima ispred nas neprijateljskih vojnika u zasedi itd. Pored operativnih i tehničkih prednosti, satelitsko prikupljanje geoprostornih obaveštajnih podataka nosi sa sobom i spoljnopolitičku prednost utoliko što ne zahteva neposredno prisustvo na teritoriji ciljane

²⁵ Prvi satelit sa funkcijom izviđanja i snimanja bio je američki GRAB težine svega oko 20kg, lansiran 1960. godine sa zadatkom da otkrije karakteristike i položaj protivvazdušnih radarskih sistema duboko unutar teritorije Sovjetskog saveza. O razvoju satelitskog osmatranja opširnije videti u: Pat Norris, *Spies in the Sky: Surveillance Satellites in War and Peace*, Springer-Praxis, Chichester, 2008.

²⁶ Ibid., p. 22.

²⁷ Opširnije u: ibid., pp. 37-90, 151-168.

države niti se može otkriti, pa se samim tim izbegava mogućnost nastanka diplomatskih incidenata i pogoršanja odnosa. U slučajevima pripreme neke države za izazivanje međunarodnog sukoba (masovno premeštanje vojne tehnike, gomilanje trupa na granici i slično), sateliti mogu da daju korak prednosti u trci da se sukob spreči ili da na vreme upozore da može da dođe do nastanka humanitarne katastrofe i bezbednosnog rizika.

Dugo putovanje ka zajedničkim satelitskim kapacitetima Evropske unije

Evropska unija kao međunarodni bezbednosni akter je sve više upućena na slanje vojnih i civilnih misija u treće zemlje, često veoma daleko od evropskog kontinenta i komandnog centra. Logistička prepreka u daljem jačanju samostalnosti bezbednosne i odbrambene politike u odnosu na NATO i SAD ogleda se u tome što Unija i dalje za sva svoja angažovanja na terenu koristi američke satelite.²⁸ Time se posredno produžava zavisnost EU od tuđih vojnih kapaciteta i iznova potvrđuje teza o evropskom vojnom patuljku.²⁹ Reč je o tome da Uniji nedostaje kritična tehnička i operativna sposobnost da angažuje sopstvene trupe u dužem oružanom sukobu visokog intenziteta ili u dužoj misiji očuvanja mira na području naseljenim neprijateljski raspoloženim stanovništvom.

Značaj posedovanja samostalne i zajedničke satelitske tehnologije za jačanje globalne bezbednosne uloge Evropske unije prepoznat je u zvaničnim programskim dokumentima Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike koji pokušavaju da osmisle kako uspešno odgovoriti na buduće zahteve za unapređenjem sofisticiranih vojno-tehničkih kapaciteta te vrste. Na primer, Plan razvoja sposobnosti (*Capability Development Plan* – CDP) počiva na tesnoj saradnji Evropske odbrambene agencije i Vojnog komiteta EU i opisuje verovatne izazove sa kojima će se do 2025. godine suočavati Unija, te na osnovu prognoza utvrđuje potrebe za kapacitetima i sposobnostima i nedostatke. Time se utvrđuje gde treba usmeriti istraživanja i tehnološki razvoj u oblasti industrije naoružanja i vojne opreme. Jedan od osnovnih zaključaka analize sačinjene u okviru aktuelnog Plana razvoja sposobnosti je da se moraju izgraditi nadnacionalni kapaciteti koji će podržati obaveštajne, osmatračke i izviđačke aktivnosti.³⁰

²⁸ Janne Haaland Matlary, *European Union Security Dynamics: In the New National Interest*, op. cit., pp. 181–182.

²⁹ Robert Keegan, *O raju i moći: Amerika i Evropa u novom svetskom poretku*, Čarobna knjiga, Beograd, 2003, str. 19–39.

³⁰ “Capability Development Plan”, <https://www.eda.europa.eu/aboutus/whatwedo/strategies/Capabilities>, 25/07/2014.

Višenacionalni sistem pravljenja snimaka iz svemira (MUSIS)

Navedeni zaključak Plana razvoja sposobnosti prvenstveno se odnosi na izgradnju zajedničkog evropskog kapaciteta za satelitsko osmatranje i prikupljanje podataka, a prvi korak na tom putu načinile su Nemačka, Belgija, Francuska, Italija, Španija i Grčka kada su 2009. godine ustanovile grupu za Višenacionalni sistem pravljenja snimaka iz svemira (*Multinational Space-based Imaging System – MUSIS*). MUSIS je zamišljen sa ciljem da jednog dana kada bude u funkciji zameni postojeću generaciju sistema za satelitsko snimanje (Helios 2, SAR-Lupe, Cosmo-SkyMed), a Evropskoj odbrambenoj agenciji (*European Defence Agency*) povereno je staranje o zastupljenosti nacionalnih interesa u institucijama Unije uvek kada se razmatraju bezbednosni i odbrambeni aspekti razvoja svemirskih kapaciteta i o postizanju sinergije između vojnih i civilnih kapaciteta.³¹

MUSIS treba da nadomesti mane sporadičnog i bilateralnog karaktera saradnje između vlada zemalja članica Unije u oblasti vojnih satelitskih programa izgradnjom zajedničke zemaljske infrastrukture koja će omogućiti unapređenje radarskog i optičkog satelitskog snimanja.³² Sada uzak krug država članica koje poseduju satelite međusobno razmenjuje podatke po potrebi, a kako sada stvari stoje čini se da će saradnja u ovoj oblasti ostati na snazi još najmanje nekoliko narednih godina. MUSIS se već skoro na samom početku suočio sa oskudnim recesionim budžetima država članica koji ne mogu da podrže velike dugoročne projekte bez brze i vidljive koristi za građane i sa razlikama koje postoje između nacionalnih vlada u pogledu procena o isplativosti razvoja satelita za optičko osmatranje. Utoliko ne čudi što su se u stručnoj javnosti pojavila skeptična mišljenja, čiji je zajednički imenitelj tvrdnja da se MUSIS može pre opisati kao vizija nego kao realno ostvariv program javne politike Unije.³³

Satelitski centar Evropske unije

Satelitski centar Evropske unije (u daljem tekstu: SATCEN) osnovan je 1991. godine kao organizaciona jedinica nekadašnjeg vojnog saveza Zapadnoevropske unije (*Western European Union – WEU*), a preobražen je u agenciju Unije 2002. godine sa zadatkom da pruža podršku odlučivanju u oblasti Zajedničke spoljne i bezbednosne politike, posebno u delu tadašnje Evropske bezbednosne i odbrambene politike.³⁴ SATCEN deluje pod

³¹ "Multinational Space-based Imaging System", 23 August 2012, www.eda.europa.eu/projects/projects-search/multinational-space-based-imaging-system, 20/07/2014.

³² "MUSIS: Can Europe Share Space Surveillance, Seamlessly?", *Defense Industry Daily*, 26 January 2014, www.defenseindustrydaily.com/europes-multi-national-musis-space-surveillance-06699/, 15/07/2014.

³³ Ibid.

³⁴ O istorijatu SATCEN-a više u: "European Union Satellite Centre: Mission, Facts and Figures", www.satcen.europa.eu/images/stories/satcen%20leaflet_en.pdf.

političkim nadzorom Političko-bezbednosnog komiteta Saveta EU (*Political and Security Committee*), koji daje smernice o prioritetnim zadacima na planu satelitskog osmatranja, dok visoki predstavnik EU za spoljne poslove i bezbednosnu politiku izdaje operativne naloge posredstvom Direktorata za upravljanje krizama i planiranje Evropske službe za spoljno delovanje (*European External Action Service – EEAS*).³⁵ SATCEN-om rukovodi direktor kojeg bira Odbor sastavljen od predstavnika zemalja članica i Evropske komisije. Odbor se sastaje više puta godišnje i najvažnija nadležnost je da odobri godišnji plan rada i budžet.³⁶

SATCEN pruža obaveštajne analitičke proizvode sačinjene na osnovu satelitskih snimaka i pratećih podataka najviše za potrebe odlučivanja u Evropskoj službi za spoljno delovanje. Shodno prioritetima definisanim Evropskom strategijom za bezbednost, težište SATCEN-ovog delovanja stavljeno je na praćenje regionalnih sukoba, kriza izazvanih urušavanjem državnih institucija, organizovanog kriminala, terorizma i širenja naoružanja za masovno uništenje, kao i na pružanje pomoći u sprovođenju terenskih misija Unije – misija usmerenih na pružanje humanitarne pomoći, očuvanje mira i spasavanje.³⁷ Satelitski centar priprema i informacije potrebne za rano upozoravanje, odnosno blagovremeno uočavanje i sprečavanje oružanih sukoba i humanitarnih kriza.

Zavisnost delotvornog rada nacionalnih i nadnacionalnih institucija i tela sa bezbednosnim funkcijama od satelitskih komunikacija je u stalnom porastu, jer omogućava trenutni prenos ogromne količine podataka na velike daljine i održavanje veza bez korišćenja zemaljskih telekomunikacionih instalacija i mreža. Iako su najekonomičnije i najfleksibilnije rešenje za navedenu zavisnost, komercijalne satelitske komunikacije ipak ne mogu u celosti da zamene državne, odnosno vojne satelitske komunikacije. Sadašnji kapaciteti vojnih satelitskih komunikacija u vidu 12 satelita u vlasništvu vlada pet zemalja članica su rasepkani i njihov radni vek okončaće se u narednih pet do deset godina. Zbog toga je odlučeno da se do 2025. godine razviju dvojaki, civilno-vojni satelitski kapaciteti uz podršku naučno-razvojnih projekata na nivou Unije i da se unapredi tehnologija izrade satelitskih snimaka visoke rezolucije kao blagovremen i tačan izvor informacija neophodnih za valjano odlučivanje u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike.³⁸ Pored toga, kapacitete SATCEN-a treba ojačati pristupom snimcima nacionalnih satelitskih službi.

³⁵ "Council Joint Action 2001/555/CFSP of 20 July 2001 on the establishment of a European Union Satellite Centre amended by Joint Action 2006/998/CFSP, Joint Action 2009/834/CFSP and Council Decision 2011/297/CFSP", Articles 3 & 4, Council of the European Union, 25 August 2011, www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede021213counciljointaction_/sede021213counciljointaction_en.pdf.

³⁶ Ibid., Articles 7 & 8.

³⁷ "A Secure Europe in a Better World – European Security Strategy", op. cit.

³⁸ *EUISS Yearbook of European Security: YES 2014*, European Union Institute for Security Studies, 2014, www.iss.europa.eu/uploads/media/YES2014.pdf, p. 183.

Do sada je SATCEN pružio podršku misijama EUFOR-a u Čadu i EU NAVFOR-u u operaciji „Atalanta” u Somaliji, a tokom prethodnih godinu dana i Posmatračkoj misiji EU u Gruziji (EUMM Georgia) i Misiji EU za pružanje pomoći u kontroli graničnog prelaza u Rafi (EUBAM Rafa). SATCEN-ove aktivnosti su važne za uspešno obavljanje nadležnosti poverenih Evropskoj agenciji za pomorsku bezbednost (*European Maritime Safety Agency* – EMSA), koja koristi satelitske snimke i prateće obaveštajne podatke za nadzor pomorskog saobraćaja u vodama zemalja članica Unije i na pomorskim pravcima u morima oko evropskog kontinenta.

SATCEN se nalazi na usluzi zemljama članicama Unije, vladama trećih zemalja i međunarodnim organizacijama poput Ujedinjenih nacija, NATO-a i OEBS-a.³⁹ Međunarodne organizacije, prvenstveno Ujedinjene nacije, pojavljuju se kao korisnici usluga SATCEN-a u kontekstu njihovog partnerstva sa Unijom u području sprečavanja sukoba i upravljanja krizama. Primera radi, SATCEN je pružio pomoć Ujedinjenim nacijama u praćenju krize u Siriji i to u konkretnom sprovođenju Nadzorničke misije UN (*Supervision Mission* – UNSMIS), Združene misije UN i Organizacije za zabranu hemijskog naoružanja (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons* – OPCW) i Snaga UN za osmatranje obustave oružanih dejstava (*UN Disengagement Observer Force* – UNDOF). Obaveštajni proizvodi ove agencije Unije obuhvatili su za potrebe angažovanja UN u sirijskoj krizi kontrolu prelaska granica i pomorskog saobraćaja, stanje izbegličkih kampova, osmatranje lokacija za koje se sumnjalo da predstavljaju fabrike za proizvodnju hemijskog oružja i tajna skladišta, organizovanje evakuacije stranih državljana i procenu štete prouzrokovane oružanim sukobima.⁴⁰

Države članice određuju predstavnike koji održavaju komunikaciju sa SATCEN-om i delegiraju nacionalne stručnjake i službenike na privremen rad u ovom telu Unije, ali najveći broj od sadašnjih 105 službenika primljeni su preko javnog konkursa kao nadnacionalni službenici koji su dužni da se staraju isključivo o komunitarnim interesima. U treće zemlje koje mogu da naručuju obaveštajne proizvode od SATCEN-a i da se uključe u njegove aktivnosti – npr. delegiranjem svojih analitičara satelitskih snimaka – ubrajaju se Norveška, Island, Turska i druge zemlje kandidatkinje za članstvo u EU.

Zajednički satelitski kapaciteti u kontekstu Evropske svemirske politike

Pored pitanja jačanja konkurentnosti evropske industrije svemirske tehnologije i pružalaca usluga, podsticanja naučno-tehnološkog razvoja, razvijanja saradnje sa trećim zemljama, unapređenja satelitskih komunikacija

³⁹ “Council Joint Action 2001/555/CFSP of 20 July 2001 on the establishment of a European Union Satellite Centre amended by Joint Action 2006/998/CFSP, Joint Action 2009/834/CFSP and Council Decision 2011/297/CFSP”, Article 2, op. cit.

⁴⁰ “EU SatCen Annual Report 2013”, European Union Satellite Centre, 2014, www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20annual%20report%202013.pdf, pp. 13–14.

i sprovođenja komunitarnih svemirskih programa, Evropska svemirska politika obuhvata i bezbednosno-odbrambenu dimenziju korišćenja svemira i razvoja svemirskih tehnologija. Zbog toga SATCEN sprovodi aktivnosti i na planu pružanja podrške sprovođenju Svemirske politike Unije (*European Space Policy*), odnosno programa *Copernicus* (nekadašnji *Global Monitoring for Environment and Security* – GMES) koji predstavlja zajedničku inicijativu Evropske komisije, Evropske svemirske agencije (*European Space Agency* – ESA) i relevantnih nacionalnih agencija pokrenutu 1998. godine. Svrha programa *Copernicus* je da poboljša razumevanje između proizvođača i korisnika geoprostornih informacija sa implikacijama po bezbednost i zaštitu životne sredine i da koordiniše rad postojećih sistema za dobijanje ove vrste informacija radi valjanog političkog odlučivanja na nivou Unije.⁴¹

Pored toga, SATCEN je uključen i u prikupljanje i obradu obaveštajnih podataka i davanje preporuka i saveta za potrebe izrade redovnih izveštaja o stanju neposrednog svemirskog prostora (*Space Situational Awareness* – SSA), koji sabira informacije o položaju i kretanju svemirskih objekata u orbitalnom prostoru, odnosno razvija sposobnost praćenja kretanja satelita u funkciji, ostataka nekadašnjih satelita i letelica i kosmičkih objekata u neposrednoj blizini Zemlje.⁴² Sistem za izradu izveštaja o stanju neposrednog svemirskog prostora omogućuje Evropskoj uniji i njenim članicama da bolje koriste najbliži deo svemirskog prostora radi jačanja ekonomije i bezbednosti.

Evropska odbrambena agencija i razvoj satelitskih kapaciteta EU

SATCEN tesno saraduje sa Evropskom odbrambenom agencijom (*European Defence Agency*) na razvoju obaveštajnih kapaciteta Unije (zajedno sa Vojnim štabom EU i INTCEN-om) i razvoju zajedničkog sistema upravljanja objedinjenim obaveštajnim i drugim podacima potrebnim za vojno angažovanje (*Intelligence, Surveillance, Targeting and Reconnaissance* – ISTAR). Skraćenica ISTAR označava proces spajanja obaveštajnih podataka sa rezultatima osmatranja, izviđanja, te otkrivanja, identifikovanja i lociranja ciljeva na bojištu, kako bi komandant imao tačan pregled dešavanja neophodan za delotvornu upotrebu borbenih jedinica na terenu i uspešno okončanje preduzete vojne operacije. Informacije koje o neprijatelju prikupe borbene jedinice rapoređene na bojištu prosleđuju se jedinici za obaveštajnu analizu, koja potom izveštaje sa trenutnim rasporedom neprijateljske vojske i procenama o njenim namerama dostavlja komandantu operacije i njegovom štabu radi planiranja daljih borbenih dejstava.

Evropska odbrambena agencija i SATCEN napravili su 2008. godine prototip Sistema za taktičko korišćenje snimaka (*Tactical Imagery Exploitation System* – TIES), koji treba da posluži za objedinjavanje slikovnih obaveštajnih

⁴¹ Ibid., pp. 27–29.

⁴² Ibid., pp. 29–30.

podataka prikupljenih iz više izvora i u različitim formatima u upotrebljive obaveštajne proizvode, kako bi komandni štab na bojištu imao kvalitetniji pregled dešavanja i na osnovu toga poboljšao reagovanje borbenih jedinica angažovanih u međunarodnim misijama EU u realnom vremenu.⁴³ Sistem za taktičko korišćenje snimaka zapravo je osmišljen sa namerom da ukloni odsustvo interoperabilnosti između podataka prikupljenih terenskim obaveštajnim radom, osmatranjem i izviđanjem i zemaljskih stanica. Sada najveći broj sistema može da prima i obrađuje podatke samo iz jednog izvora odnosno dodeljene zemaljske stanice.

Satelitska podrška: sredstvo koje opravdava veće ciljeve međunarodnog delovanja EU?

U dugotrajnoj akademskoj i političkoj diskusiji o optimalnoj ulozi Evropske unije u međunarodnim odnosima prevladava model snabdevača kooperativne bezbednosti. To naglašava činjenicu da su delovanja na globalnoj sceni i očuvanje svetskog i regionalnog mira i bezbednosti neraskidivo isprepletani. Stoga ni ne čudi što bezbednosno sagledavanje spoljnopoličkog i odbrambenog delovanja Evropske unije kao „postnacionalne konstelacije” (Jirgen Habermas) treba da učini da njen glas uvažava prvenstveno spoljne politike neevropskih velikih sila u rešavanju kriza i ostalih pitanja od globalnog značaja. Očuvanje međunarodne bezbednosti u okolnostima postojanja tzv. asimetričnih bezbednosnih pretnji i sukoba niskog intenziteta čini sve važnijim posedovanje resursa za mešovito, civilno-vojno upravljanje krizama, a Evropska unija je jedini međunarodni akter koji ima relativno dugu praksu korišćenja čitavog spektra potrebnih sredstava – ekonomskih, pravnih, humanitarnih, finansijskih, civilnih i vojnih.

Sprovođenje međunarodnih misija Unije tokom prethodne decenije nedvosmisleno je političke odlučioce na nivou EU suočilo sa istinom da delotvorno vojno-civilno angažovanje u sukobima u udaljenim područjima trećih zemalja zahteva postojanje valjane logističke podrške, ukoliko naravno Unija planira da se više ne oslanja na kapacitete i infrastrukturu NATO-a i SAD-a. Za samostalno održivo izvođenje vojnih operacija u neprijateljskom okruženju takođe je od vitalne važnosti stalan dotok kvalitetnih obaveštajnih podataka i gotovih obaveštajnih proizvoda, koji služe kao osnov za komandovanje jedinicama raspoređenim na bojištu i za rukovođenje civilnim misijama u kriznim područjima. Prema ocenama stručnjaka Instituta EU za studije bezbednosti, iznetim 2013. godine u studiji o budućim prioritetima evropske odbrane do 2020. godine, Evropska unija bi trebalo da

⁴³ “EDA, EU SATCEN demonstrate potential for system to integrate intelligence imagery”, 20 February 2008, Press Release, European Defence Agency, www.eda.europa.eu/docs/news/EDA_and_EU_Satcen_Demonstrate_Potential_for_System_to_Integrate_Intelligence_Imagery.pdf, 25/07/2014.

poradi na osnivanju mirovnog korpusa respektabilne veličine i opremljenosti, sa objedinjenim vojnim i civilnim kapacitetima za upravljanje krizama, dok na planu razvoja vojnih kapaciteta za delotvorno i održivo borbena angažovanje mora da otkloni manjkavosti u transportu trupa na bojište i pratećoj logističkoj podršci, te posebno u pogledu prikupljanja obaveštajnih podataka.⁴⁴

Procene moći međunarodnog aktera da uspešno angažuje civilne i vojne kapacitete za učešće u nekoj međunarodnoj ili regionalnoj krizi obično ne sadrže analizu tehničkih aspekata te moći, što dovodi do zanemarivanja same suštine pojma moći – sposobnost jednog delatnika da natera drugog da postupi (ili odustane da postupi) protivno sopstvenoj volji, odnosno tako da ostvari želje i interese prvog delatnika. Utoliko moć uvek mora da sadrži izvesnu materijalnu, fizičku komponentu koja predstavlja otelotvorenje sposobnosti nosioca moći, a to na planu međunarodnog delovanja znači da se moć u krajnjoj liniji – ako je to potrebno – mora izraziti u primeni sile. Zbog toga je, pored ostalih važnih oruđa vojno-civilnog delovanja, stepen izgrađenosti i osposobljenosti kapaciteta za samostalno satelitsko snimanje, izviđanje, osmatranje i prikupljanje geoprostornih obaveštajnih podataka (GEOINT), te za održavanje satelitskih komunikacija u realnom vremenu, neophodna pretpostavka uspeha u spoljnopolitičkom delovanju Unije na globalnoj sceni. Nalazi našeg istraživanja pokazuju da sadašnji nivo izgrađenosti nadnacionalnih satelitskih kapaciteta – bilo kao oruđa obaveštajnog rada, bilo kao sredstva komunikacije – još uvek ne omogućava potpuno samostalno i održivo izvođenje civilno-vojnih operacija Unije na teritoriji trećih zemalja.

Strateška odluka o uklanjanju navedenih slabosti vidljiva je u preduzimanju više krupnih projekata sa ciljem da se u narednih nekoliko godina uspostavi zajednički evropski sistem satelita i prateće infrastrukture. Pored toga, Savet EU je na prošlogodišnjem decembarskom sastanku istakao potrebu za pronalaženjem optimalnog načina korišćenja SATCEN-a kao pomoćnika u odlučivanju o vođenju Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike, posebno u rukovođenju međunarodnim misijama i operacijama Unije.⁴⁵ O ozbiljnosti političkih odlučilaca svedoči i rast budžetskih sredstava namenjenih radu SATCEN-a u razdoblju od 2008. do 2013. godine sa 14,5 na skoro 18 miliona evra.⁴⁶ Ipak, duboka recesija koja je stvorila ogromne budžetske deficite i uslovlila socijalne probleme, čak i kod određenog broja vodećih članica Unije, može da spreči postizanje saglasnosti nacionalnih

⁴⁴ Álvaro de Vasconcelos, "Conclusions – Ten priorities for the next ten years", in: Álvaro de Vasconcelos (ed.), *What ambitions for European defence in 2020?*, EU Institute for Security Studies, Paris, 2009, www.iss.europa.eu/uploads/media/What_ambitions_for_European_defence_in_2020.pdf, pp. 162-163.

⁴⁵ "Council conclusions on Common Security and Defence Policy", 25-26 November 2013, Brussels, www.eas.europa.eu/top_stories/pdf/20131126_council_conclusions_en.pdf, p. 7.

⁴⁶ *EUISS Yearbook of European Security: YES 2014*, op. cit., p. 68.

vlada o strateškoj važnosti velikih ulaganja u budući satelitski sistem. Iz perspektive osiromašenog srednjeg sloja i sve radikalnije socijalne marginalizacije siromašnih, ulaganje stotina miliona evra u nešto nevidljivo golim okom, čija je svrsishodnost skoro nerazumljiva za većinu građana, može da otvori pitanje demokratskog legitimiteta, pogotovo u okolnostima izvesnog jačanja evroskeptizma.

Ako poznatu Makijavelijevu misao da „cilj opravdava sredstvo“ preokrenemo u tvrdnju da i obim i kvalitet sredstava kojima neko raspolaže podjednako utiču na izbor ciljeva delovanja, onda možemo da kažemo da posedovanje valjanih vojnih kapaciteta i resursa posredno bi trebalo da utiče na ishod odlučivanja u pojedinim pitanjima Zajedničke spoljne bezbednosne politike i Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike. Koliki obim i kvalitet vojnih kapaciteta Evropska unija bude uspela da razvije u narednim godinama, toliki će biti domet projektovanih ciljeva, odnosno snažniji vojni kapaciteti bi mogli da podstaknu na postavljanje većih i dalekosežnijih ciljeva. Ipak, kao i kod svake druge tehnologije, upotreba satelita u vojne svrhe trpi ograničenja uslovljena slabostima ljudskog činioca koje u krajnjem ishodu smanjuju prednosti inherentne samom tehnološkom dostignuću. Oslanjanje isključivo na geoprostorne obaveštajne podatke nije u potpunosti pouzdano posmatrano sa stanovišta krajnjih korisnika, jer postoji nesrazmera između naglo rastućeg broja snimaka i ograničenog broja raspoloživih stručnjaka-analitičara koji treba da protumače prikupljene podatke i od njih sačine logički koherentnu analitičku celinu. Komandantu borbenih jedinica neke misije EU u nekoj udaljenoj oblasti ništa ne znači obilje satelitskih snimaka visoke rezolucije i pratećih obaveštajnih proizvoda, ako oni ne daju dovoljno dobru osnovu za brzo i efikasno odlučivanje o upravljanju pokrenutom vojnom operacijom.

Potencijalni problem u odlučivanju može da nastane usled subjektivne opčinjenosti političkih i vojnih odlučilaca *hi-tech* uređajima i pogrešnog uverenja da nove ili unapređene tehnologije same od sebe rešavaju probleme. Napredak u satelitskoj, računarskoj i digitalnoj tehnologiji čini se da je kod vojnih i političkih odlučilaca stvorio pomalo nerealna očekivanja u pogledu boljeg podudaranja odlučivanja u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike sa praktičnim sprovođenjem odluka na terenu. Ukoliko budu uspeli da razluče prednosti i mane satelitske podrške, politički odlučioći će valjano osmišljenim odlukama iz vojnog i civilnog prisustva u kriznim situacijama širom sveta izvući najveću moguću korist za jačanje globalne moći Evropske unije. U suprotnom, nekritičko povodeenje za idealizovanom slikom o svemoći satelitske tehnologije dovešće do krupnih promašaja u međunarodnom vojnom angažovanju i naneće dalekosežnu štetu naporima Unije da učvrsti predstavu o sebi kao verodostojnom snabdevaču kooperativne bezbednosti.

Bibliografija

- "A Secure Europe in a Better World – European Security Strategy", 12 December 2003, Brussels, www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf.
- "Answer given by High Representative/Vice-President Ashton on behalf of the Commission to written questions E-006018/12 and E-006020/12", 16 August 2012, European Parliament, www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2012-006020&language=CS, 20/07/2014.
- Bull, Hedley, "Civilian Power Europe: A Contradiction in Terms?", *Journal of Common Market Studies*, Vol. 21, Issue 2, 1982.
- "Council conclusions on Common Security and Defence Policy", 25–26 November 2013, Brussels, www.eeas.europa.eu/top_stories/pdf/20131126_council_conclusions_en.pdf.
- "Council Joint Action 2001/555/CFSP of 20 July 2001 on the establishment of a European Union Satellite Centre amended by Joint Action 2006/998/CFSP, Joint Action 2009/834/CFSP and Council Decision 2011/297/CFSP", Articles 3 & 4, Council of the European Union, 25 August 2011, www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede021213counciljointaction_/sede021213counciljointaction_en.pdf.
- Dinan, Desmond, *Europe Recast: A History of European Union*, Palgrave, Basingstoke, 2004.
- Duchêne, François, "Europe's Role in World Peace", in: Richard Mayne (ed.), *Europe Tomorrow: Sixteen Europeans Look Ahead*, Fontana, London, 1972.
- Ehrhart, Hans-Georg, "What model for CFSP?", *Chaillot Paper*, No. 55, October 2002, European Union Institute for Security Studies, www.iss.europa.eu/uploads/media/chai55e.pdf.
- Engberg, Katarina, "Ten years of EU military operations", *EUISS Brief*, No. 41, 2013, www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_41_EU_military_operations.pdf.
- EUISS Yearbook of European Security: YES 2014*, European Union Institute for Security Studies, 2014, www.iss.europa.eu/uploads/media/YES2014.pdf.
- "EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern Central African Republic (EUFOR Tchad/RCA)", Council of the EU, March 2009, www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eufor-tchad-rca/pdf/01032009_factsheet_eufor-tchad-rca_en.pdf.
- "European Union Military Staff: An integral element of the EU comprehensive approach", European External Action Service, 2014, http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/documents/new_spring_summer_eums_brochure_march_2014.pdf.
- "EU SatCen Annual Report 2013", European Union Satellite Centre, 2014, www.satcen.europa.eu/images/stories/eu%20satcen%20annual%20report%202013.pdf.
- "European Union Satellite Centre: Mission, Facts and Figures", www.satcen.europa.eu/images/stories/satcen%20leaflet_en.pdf.
- Forsberg, Tuomas, "Normative power Europe (once more): A conceptual clarification and empirical analysis", the Annual Convention of the International

- Studies Association, New York, 15–18 February 2009, www.uta.fi/laitokset/politiikka/opiskelu/EU_Normative_Power_Forsberg.pdf.
- Freire, Maria Raquel, "The European Security and Defence Policy: History, Structures and Capabilities", in: Michael Merlingen and Rasa Ostrauskaite (eds), *European Security and Defence Policy: An implementation perspective*, Routledge, Oxon, 2008.
- Juvan, Jelena, and Prebilič, Vladimir, "Towards Stronger EU Military and Defence Capabilities", *European Perspectives – Journal on European Perspective of the Western Balkans*, Vol. 4, No. 2, October 2012.
- Kejgan, Robert, *O rajju i moći: Amerika i Evropa u novom svetskom poretku*, Čarobna knjiga, Beograd, 2003.
- Kurowska, Xymena, "The Role of ESDP Operations", in: Michael Merlingen and Rasa Ostrauskaite (eds), *European Security and Defence Policy: An implementation perspective*, Routledge, Oxon, 2008.
- Läidi, Zaki, "European preferences and their reception", in: Zaki Läidi (ed.), *EU Foreign Policy in a Globalized World: Normative power and social preferences*, Routledge, Oxon, 2008.
- Matlary, Janne Haaland, *European Union Security Dynamics: In the New National Interest*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009.
- Missiroli, Antonio (ed.), *Enabling the Future European Military Capabilities 2013–2025: Challenges and Avenues*, Report No. 16, May 2013, EU Institute for Security Studies, www.iss.europa.eu/uploads/media/Report_16.pdf.
- Noris, Pat, *Spies in the Sky: Surveillance Satellites in War and Peace*, Springer-Praxis, Chichester, 2008.
- Priorities for GEOINT Research at the National Geospatial-Intelligence Agency*, National Academies Press, Washington D.C., 2006.
- "Report on the Implementation of the European Security Strategy: Providing Security in a Changing World", 11 December 2008, Brussels, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/104630.pdf.
- Riddervold, Marianne, "A Geopolitical Balancing Game?: EU and NATO in the Fight Against Somali Piracy", *ARENA Working Paper*, 4/2014, March 2014, Centre for European Studies at the University of Oslo, www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers-2014/wp4-14.pdf.
- Silvestri, Stefano, "The gradual path to a European defence identity", in: Álvaro de Vasconcelos (ed.), *What ambitions for European defence in 2020?*, EU Institute for Security Studies, Paris, 2009, www.iss.europa.eu/uploads/media/What_ambitions_for_European_defence_in_2020.pdf.
- Simón, Luis, "CSDP, Strategy and Crisis Management: Out of Area or Out of Business?", *The International Spectator*, Vol. 47, No. 3, September 2012.
- Smith, Karen E., *European Union Foreign Policy in a Changing World*, Polity Press, Cambridge, 2006.
- Tomas Ries, "The globalising security environment and the EU", in: Álvaro de Vasconcelos (ed.), *What ambitions for European defence in 2020?*, EU Institute for

Security Studies, Paris, 2009, www.iss.europa.eu/uploads/media/What_ambitions_for_European_defence_in_2020.pdf.
White, Brian, *Understanding European Foreign Policy*, Palgrave, Basingstoke, 2001.

Srđan KORAC, PhD

TOWARDS SUCCESSFUL INDEPENDENT MILITARY ACTING OF THE EUROPEAN UNION: DEVELOPMENT OF SATELLITE SUPPORT

ABSTRACT

The paper analyses whether and to what extent the prerequisites for successful implementation of the EU Common Security and Defence Policy are being met in terms of logistical support for sustainable military missions in third countries, without relying on the NATO and/or the United States military infrastructure. The analysis make reference to the theoretical debates on the optimal model of the role of the EU as an international security actor as well as the vital importance of the intelligence for effective military presence in asymmetric conflicts in remote areas. The author examines the current capability of the EU for its own satellite imaging, reconnaissance, surveillance and collection of geospatial intelligence (GEOINT), and with regard to the performance of the real-time satellite communication system. The author concludes that the completed and ongoing EU military missions give ample evidence to support the assumption that with no long-term investment in the development of an European network of satellites and related ground infrastructure as well as improvements in the supranational intelligence, it is not likely that the EU will be able to both act as a global supplier of cooperative security and protect vital security interests.

Key words: European Union Satellite Centre (SATCEN), Common Security and Defence Policy, international military missions, satellite technology, Geospatial Intelligence (GEOINT), Imagery Intelligence (IMINT).